

ADATOK A CSERÉPFALUI VÍZTÁROZÓ MADÁRVILÁGÁHOZ A 2009. 07. 31-TŐL 2010. 04. 12-IG TARTÓ IDŐSZAKBÓL

ABSTRACT: The Cserépfalu Reservoir was created in the early '70s for performing agricultural and flood control functions. Up to now there haven't carried out any ornithological researches in this area. The authors have called attention by their investigations to the interesting bird fauna of the artificially created, economic and flood-control part filling, non-protected reservoirs.

Bevezetés

Magyarországon ma mintegy 3805 tavat és vizes területet („wetland”) tartanak nyilván, melyek összterülete közel 200 000 hektár. Azonban hazánk területének egy részén szélsőséges vízjárású vízfolyások vannak: a tavaszi árvizek a tározók kis száma miatt felhasználatlanul elfolynak, a nyári kisvizek pedig nem elegendőek vízgazdálkodási célokra. Az éghajlatváltozás várható hatásai miatt (pl. tavaszi árvizek, nyári aszály) a jövőben fokozottabb igény merül fel a vizek tározására, ezért az ún. záportározók számának növelése egyre sürgetőbbé válik.

Ezen állóvizek nyilvánvaló mezőgazdasági és árvízvédelmi jelentőségükön túlmenően fontos szerepet töltenek be a különféle élőlénycsoportok – ezen belül egyes madárfajok – egyedszámának és a fajok diverzitásának megőrzésében. Véleményem szerint ezen élőhelyek jelentősége nem hanyagolható el a hazai madárfajok állományának fenntartása szempontjából, ugyanis e mesterséges létesítmények pozitív hozadéka, hogy környezetükben újabb változatos élőhelyek alakulhatnak ki, melyek különböző élőlények megtelepedését teszik lehetővé.

A vizsgált terület jellemzése

A tározó a Bükkalja területén helyezkedik el, azon belül pedig az Egri-Bükkaljához sorolható, legközelebbi település Cserépfalu.

Növénytani szempontból az emberi hatások miatt – a puhafa ligeterdőt kivéve – viszonylag értéktelen (az ember közelsége és tevékenysége miatt), védettséget nem élvező élőhely.

¹Budapesti Corvinus Egyetem, 1118 Budapest, Villányi út 29-43. E-mail: nagy.julia.anna@gmail.com

²Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, 3300 Eger, Sándor út 6.

Célkitűzések

E vizsgálat tárgyát képező Cserépfalui-víztározót is a fentiekben említett ár-vízvédelmi és mezőgazdasági céllal létesítették a '70-es évek elején. A terület kiválasztása *Fitala Csaba* (MME 34. sz. Bükki Helyi Csoport, Eger) javaslatára történt, ugyanis eddig a tározó és környezete madárvilágának leírására még nem került sor.

A vizsgálat kezdetén célom az volt, hogy pontosabb képet kapjak az ilyen és ehhez hasonló kis vízfelületű, részben természetes környezetű tározók élővilágáról, elsősorban madárfaunájáról az ott előforduló védettséget élvező fajok számáról.

Habár a vizsgált periódusba (2009 július–2010 április) a legtöbb madárfaj költési időszaka nem esett bele, mégis a tavaszi adatok alapján több esetben sikerült bebizonyítani egyes fajok fészkelését a területen.

Módszerek

A kutatott területen 2009 júliusa és 2010 áprilisa között 18 alkalommal fordultam meg, emellett *Fitala Csaba* a saját, korábbi – 2009.07.17.-től feljegyzett – adatait is a rendelkezésemre bocsájtotta. Egy-egy terepi vizsgálat átlagosan 2,5-3 órát jelentett (összesen ~84 óra).

Amint az a terepi megfigyelések időpontjaiból is látszik, a cikk elsősorban a költés utáni kóborlók, őszi és tavaszi átvonulók, téli vendégek és néhány biztosan költő faj leírását mutatja be. A kutatás folytatása lehetővé teszi a területen költő fajok számának pontos meghatározását, azok költési és élőhelyi szokásainak felmérését.

A terepi vizsgálat magában foglalja a kijelölt terület gyalogos bejárását (majdnem négyzet alakú, kb. 6,5 km²), a fajok távcsöves (Nikon Action 8x40 CF típus), valamint hang alapján történő megfigyelését és madárbefogást (*Fitala Csaba* vezetésével történő madárgyűrés), majd a gyűjtött adatok feldolgozása azok számítógépes adatbázisba való bevitelével történik.

Eredmények

Az eddigi megfigyelések összesen 81 madárfaj, ezen belül 32 biztosan és 16 feltételezhetően költő faj kimutatását eredményezték. Ezek bemutatása egy összefoglaló táblázaton keresztül történik, melyben feltüntetésre került a fajok területen betöltött státusza és a különböző hazai, ill. nemzetközi egyezményekben való megjelenése.

A táblázatban használt jelölések:

St – az élőhelyen az adott faj biztosan költ (+), feltételezhetően költ (?), egyéb [pl. kóborló, vonuló] (-)

C – a CITES-ben szereplő Magyarországon védett (v) és fokozottan védett fajok (fv)

Be – a Berni Egyezmény II. függelékében szereplő fajok fv-vel, a III. függelékben szereplők v-vel

Bo – a Bonni Egyezmény I. függelékes fajai 1-es, a II. függelékes fajok 2-es

Vk – az IUCN Vörös Könyvében szereplő fajok: E-végveszélyben; V-sebezhető; NT-mérsékelten veszélyeztetett

Mv – a Magyar Vörös Könyvben szereplő fajok: védett (v) és fokozottan védett (fv)

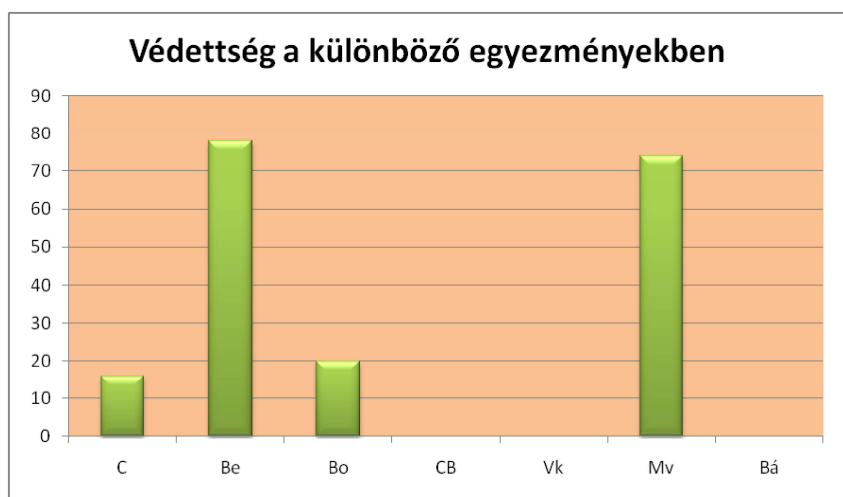
Bá – Dr. Báldi András és munkatársai által összeállított: Magyarország 74 legveszélyeztetettebb gerinces faja – táblázatban szereplő fajok (*)

No	Madárfaj	St.	C	Be	Bo	CB	Vk	Mv	Bá
Anseriformes – Lúdalakúak									
1.	Csörgő réce (<i>Anas crecca</i>)	-	v	v					
2.	Tőkés réce (<i>Anas platyrhynchos</i>)	+		v					
3.	Böjti réce (<i>Anas querquedula</i>)	?	v	v				v	
Galliformes – Tyúkalakúak									
4.	Fácán (<i>Phasianus colchicus</i>)	+		v					
Podicipediformes – Vöcsökalakúak									
5.	Kis vöcsök (<i>Tachibaptus ruficollis</i>)	+	fv	fv				v	*
Pelecaniformes – Gödényalakúak									
6.	Kárókatona (<i>Phalacrocoax carbo</i>)	-		v					
7.	Kis kárókatona (<i>Phalacrocoax pygmeus</i>)	-		fv	2			fv	*
Ciconiiformes – Gólyaalakúak									
8.	Törpegém (<i>Ixobrychus minutus</i>)	+		fv	2			fv	
9.	Nagy kócsag (<i>Egretta alba</i>)	-	fv	v	2			fv	
10.	Szürke gém (<i>Ardea cinerea</i>)	-		v				v	
11.	Fekete gólya (<i>Ciconia nigra</i>)	-	fv	fv	2			fv	*
Accipitriformes – Vágómadár-alakúak									
12.	Darázsölyv (<i>Pernis apivorus</i>)	-	fv	fv	2			fv	
13.	Kígyászölyv (<i>Circaetus gallicus</i>)	-	fv	fv				fv	
14.	Barna rétihéja (<i>Circus aeroginosus</i>)	?	v	fv				v	
15.	Kékes rétihéja (<i>Circus cyaneus</i>)	-	v	fv	2			v	
16.	Hamvas rétihéja (<i>Circus pygargus</i>)	-	fv	fv	2			fv	
17.	Héja (<i>Accipiter gentilis</i>)	-	v	fv	2			v	
18.	Karvaly (<i>Accipiter nisus</i>)	-	v	fv	2			v	
19.	Egerészölyv (<i>Buteo buteo</i>)	+	v	fv	2			v	
20.	Békászó sas (<i>Aquila pomarina</i>)	-	fv	fv	2			fv	
21.	Parlagi sas (<i>Aquila heliaca</i>)	-	fv	fv	1/2			fv	*

No	Madárfaj	St.	C	Be	Bo	CB	Vk	Mv	Bá
Gruiformes – Darualakúak									
22.	Vízityúk (<i>Gallinula chloropus</i>)	?		v				v	
23.	Szárcsa (<i>Fulica atra</i>)	?		v					
Charadriiformes – Lilealakúak									
24.	Sárszalónka (<i>Gallinago gallinago</i>)	-		v	2			v	
25.	Erdei cankó (<i>Tringa ochropus</i>)	-		fv	2			v	
26.	Réti cankó (<i>Tringa glareola</i>)	-		fv	2			v	
27.	Billegetőcankó (<i>Actitis hypoleucos</i>)	-		v				v	
Columbiformes – Galambalakúak									
28.	Kék galamb (<i>Columba oenas</i>)	?		v				v	
29.	Örvös galamb (<i>Columba palumbus</i>)	?							
30.	Vadgerle (<i>Streptopelia turtur</i>)	?	v	v				v	
Apodiformes – Sarlósfecske-alakúak									
31.	Sarlósfecske (<i>Apus apus</i>)	-		v				v	
Piciformes – Harkályalakúak									
32.	Nyaktekeres (<i>Jynx torquilla</i>)	+		fv				v	
33.	Hamvas küllő (<i>Picus canus</i>)	+		fv				v	
34.	Zöld küllő (<i>Picus viridis</i>)	-		fv				v	
35.	Fekete harkály (<i>Dryocopus martius</i>)	-		fv				v	
36.	Nagy fakopáncs (<i>Dendrocopos major</i>)	+		fv				v	
Passeriformes – Verébalakúak									
FECSCÉFÉLÉK – HIRUNDINIDAE									
37.	Füsti fecske (<i>Hirundo rustica</i>)	-		fv				v	
38.	Molnárfecske (<i>Delichon urbica</i>)	-		fv				v	
BILLEGETŐFÉLÉK – MOTACILLIDAE									
39.	Erdei pityer (<i>Anthus trivialis</i>)	?		fv				v	
40.	Sárga billegető (<i>Motacilla flava</i>)	?		fv				v	
41.	Hegyi billegető (<i>Motacilla cinerea</i>)	-		fv				v	
42.	Barázda billegető (<i>Motacilla alba</i>)	+		fv				v	
ÖKÖRSZEMFÉLÉK – TROGLODYTIDAE									
43.	Ökörszem (<i>Troglodytes troglodytes</i>)	+		fv				v	
SZÜRKEBEGYFÉLÉK – PRUNELLIDAE									
44.	Erdei szürkebegy (<i>Prunella modularis</i>)	-		fv				v	
RIGÓFÉLÉK – TURDIDAE									
45.	Vörösbegy (<i>Erithacus rubecula</i>)	+		fv	2			v	
46.	Nagy fülemüle (<i>Luscinia luscinia</i>)	-		fv				fv	

No	Madárfaj	St.	C	Be	Bo	CB	Vk	Mv	Bá
47.	Fülemüle (<i>Luscinia megarhynchos</i>)	?		fv	2			v	
48.	Rozsdás csuk (<i>Saxicola rubetra</i>)	?		fv				v	
49.	Cigánycsuk (<i>Saxicola torquata</i>)	+		fv				v	
50.	Fekete rigó (<i>Turdus merula</i>)	+		v	2			v	
51.	Fenyőrigó (<i>Turdus pilaris</i>)	-		v	2			v	
52.	Énekes rigó (<i>Turdus philomelos</i>)	+		v				v	
POSZÁTAFÉLÉK – SYLVIIDAE									
53.	Berki tücsökmadár (<i>Locustella fluviatilis</i>)	-		fv				v	
54.	Énekes nádiposzáta (<i>Acrocephalus palustris</i>)	+		fv				v	
55.	Cserregő nádiposzáta (<i>A. scirpaceus</i>)	?		fv				v	
56.	Karvalyposzáta (<i>Sylvia nisoria</i>)	?		fv				v	
57.	Barátposzáta (<i>Sylvia atricapilla</i>)	+		fv				v	
58.	Csilcsalp füzike (<i>Phylloscopus collybita</i>)	+		fv				v	
ŐSZAPÓFÉLÉK – AEGITHALIDAE									
59.	Őszapó (<i>Aegithalos caudatus</i>)	+		v				v	
CINEGEFÉLÉK – PARIDAE									
60.	Barátcinege (<i>Parus palustris</i>)	?		fv				v	
61.	Kék cinege (<i>Parus caeruleus</i>)	+		fv				v	
62.	Szencinege (<i>Parus major</i>)	+		fv				v	
SÁRGARIGÓFÉLÉK – ORIOLIDAE									
63.	Sárgarigó (<i>Oriolus oriolus</i>)	+		fv				v	
GÉBICSFÉLÉK – LANIIDAE									
64.	Töviszúró gébics (<i>Lanius collurio</i>)	+		fv				v	
65.	Nagy őrgébics (<i>Lanius excubitor</i>)	-		fv				v	
VARJÚFÉLÉK – CORVIDAE									
66.	Szajkó (<i>Garrulus glandarius</i>)	+							
67.	Holló (<i>Corvus corax</i>)	-		v				v	
SEREGÉLYFÉLÉK – STURNIDAE									
68.	Seregély (<i>Sturnus vulgaris</i>)	+							
VERÉBFÉLÉK – PASSERIDAE									
69.	Mezei veréb (<i>Passer montanus</i>)	+		v				v	
PINTYFÉLÉK – FRINGILLIDAE									
70.	Erdei pinty (<i>Fringilla coelebs</i>)	+		v				v	
71.	Fenyőpinty (<i>Fringilla montifringilla</i>)	-		v				v	
72.	Csicsörke (<i>Serinus serinus</i>)	?		fv				v	

No	Madárfaj	St.	C	Be	Bo	CB	Vk	Mv	Bá
73.	Zöldike (<i>Carduelis chloris</i>)	+		fv				v	
74.	Tengelic (<i>Carduelis carduelis</i>)	+		fv				v	
75.	Csíz (<i>Carduelis spinus</i>)	-		fv				v	
76.	Kenderike (<i>Carduelis cannabina</i>)	+		fv				v	
77.	Süvöltő (<i>Phyrrula phyrrula</i>)	-		v				v	
78.	Meggyvágó (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)	+		fv				v	
SÁRMÁNYFÉLÉK – EMBERIZIDAE									
79.	Citromsármány (<i>Emberiza citrinella</i>)	+		fv				v	
80.	Nádi sármány (<i>Emberiza schoeniclus</i>)	?		fv				v	
81.	Sordély (<i>Miliaria calandra</i>)	+		v				v	

Összegzés

A kutatott területen 2009 júliusa és 2010 áprilisa között összesen 81 madárfaj jelenlétét sikerült kimutatni. Ebből 32 bizonyítottan, 16 pedig feltételezhetően költ a tározó környezetében. A területen több természetvédelmileg jelentős, fokozottan védett, védett, Magyarországon és/vagy az Európai Unió országaiban csökkenő állományú illetve veszélyeztetett faj is jelen van, egyes esetekben ezek költenek is itt (pl. törpegém). Ezek a tények jelentősen megemelik a védettséget nem élvező tározó és környezete értékét és elbírálását. Ezen állóvíz példája is felhívja a figyelmet arra, hogy a gazdasági és árvízvédelmi okokból mesterségesen létesített, nem védett tározók környezetében is értékes fauna alakulhat ki. Ezek, ha védelmet nem is, azonban – a létesítésük feladata és célja miatt – mindenképpen fokozott figyelmet érdemelnek. Sajnos sok, így a kutatott tározó esetében is a következtelen vízgazdálkodás és az időjárási viszonyok függvényében

erősen változó vízhozam negatív hatással lehet egyes fajok költésére, annak idejét eltolhatja, vagy akár lehetetlenné is teheti. Ez a helyzet különösen a nádasokhoz kötődő, ott fészkelő madarak esetében jelent nagy veszélyeket. Ilyen fajok például a törpegém, kis vöcsök, énekes nádiposzáta, stb.

Célom a jövőben a kutatás folytatása, több évre vonatkozó adat összegyűjtése, ezáltal a költő fajok listájának lehetőség szerinti bővítése, valamint a jelenleg csak feltételezhető fészkelések bizonyítása, további megfigyelésekkel való alátámasztása.

Köszönetnyilvánítás

A terepi munkában és a botanikai felmérésben nyújtott segítségéért az alábbi személyeknek tartozom köszönettel: Dr. Varga János, Dr. Orbán Sándor és Dr. Dobos Anna.

Irodalom

- MME NOMENCLATOR BIZOTTSÁG (2008): *Magyarország madarinak névjegyzéke. Nomenclator avium Hungariae*. Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest. 278 p.
- MULLARNEY, KILLIAN – SVENSSON, LARS – ZETTERSTRÖN – DAN – GRANT, PETER J. (2005): Madárhatározó; Park Könyvkiadó, Budapest
- NAGY GERGŐ GÁBOR (2010): Madártávlat – XVII. évf. 1. szám; Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest
- UJHELYI PÉTER (szerk.) (2009): Magyar Madárvonulási Atlasz; Kossuth Kiadó; Budapest